

одной стороны, и правовых заимствованиях из западного права, с другой. Но, несмотря на это, правовая система Афганистана так и не обрела светский характер. Исламский фактор был и остается решающим в правотворческой и, особенно, в правоприменительной сферах деятельности афганского государства.

Список использованной литературы:

1. Fayz Muhammad Khatib Hazarah. The History of Afghanistan, – Kabul, 1924 ; Ghobar Mir Ghulam Mohammad Afghanistan in the path of History // The Constitution of Afghanistan. – London, 1978.
2. Faiz Ahmed. Shari'a, Custom, and Statutory Law: Comparing State Approaches to Islamic Jurisprudence, Tribal Autonomy, and Legal Development in Afghanistan and Pakistan, [Электронный ресурс] // Global Jurist. 2007. Vol. 7: Iss. 1. Available at: <http://www.bepress.com/gj/vol7/iss1/art5>
3. Said Amir Arjomand, Constitutional Developments in Afghanistan: A Comparative and Historical Perspective, 53 Drake L. Rev. 943 . – 2005.

Ключові слова: Афганістан, афганське право, періодизація афганського права, афганська держава, правова система Афганістану.

Ключевые слова: Афганистан, афганское право, периодизация афганского права, афганское государство, правовая система Афганистана.

Key words: Afghanistan, Afghan Law, the periodization of Afghan Law, the Afghan State, the Legal System of Afghanistan.

АНІЩУК НІНА ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри історії держави і права,
доктор юридичних наук, професор

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОГО НАВЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТАХ СУЧАСНОЇ УГОРЩИНИ

До недавнього часу Угорщина входила до тих країн Європи, які активно сприяли поширенню гендерної освіти у цій країні, зокрема на університетському рівні. Ситуація кардинально змінилася протягом останнього року. Так, у 2018 р. з'явилася інформація про те, що влада Угорщини планує закрити програми гендерних досліджень в університетах країни [1].

Гендерні дослідження (gender studies) – це порівняно молода міждисциплінарна програма, що спрямована на вивчення гендерної ідентичності [3]. Ця дисципліна виникла у США; в Європі нею займаються лічені університети. Ця концепція відокремлює біологічне поняття статі від соціальної ролі і самоідентифікації людини [1]. У північноамериканських та європейських вищих навчальних закладах вона все частіше стала зустрічатися як окрема магістерська або PhD-

програма. Багато людей вважають гендерні дослідження феміністським проектом, проте це не зовсім так. У цілому, гендерні дослідження включають до себе не тільки жіночі, але й чоловічі дослідження (women's/men/s studies), а також дослідження, що пов'язані із статевою та гендерною приналежністю. Да, тут пропонують вивчити історію і розвиток феміністського руху, але ще дізнатися всього щодо маскуліності та фемінності, рівності і рівноправ'я, навіть проаналізувати жіночі образи у фільмах Хічкока. Спеціалісти у сфері гендерних досліджень активно проводять дебати щодо експлуатації жіночої сексуальності у рекламі, нав'язування гендерних ролей суспільством, дискримінації за статевою ознакою, також порушують інші не менш актуальні питання [3].

У серпні 2018 р. Гергей Гуляш, голова канцелярії прем'єр-міністра Угорщини Віктора Орбана заявив про те, що «угорська держава не вважає необхідним витрачати державні кошти на освіту в області гендерних досліджень». Пізніше мова вже йшла не лише про припинення державного фінансування відповідних програм, але й про повне виключення їх із навчальних планів [5].

Офіційно Будапешт не визнає саме поняття «соціального гендеру», і тому в уряді називають ці дослідження пропагандою та псевдонаукою. Окрім того, влада вказує на досить малу кількість слухачів та туманні перспективи роботи із таким дипломом [1].

Між тим, перспективи працевлаштування наступні: за статистикою, майже половина всіх європейських студентів, що завершили навчання за магістерською програмою «гендерні дослідження», протягом 6 місяців знаходять роботу. Приблизно 20% вирішують продовжити своє навчання для того, щоб отримати ступінь PhD. Нещодавні випускники активно займаються дослідною діяльністю, оскільки потреба у вивченні гендерних питань зростає. Часто нещодавні магістри або аспіранти будують кар'єру в неурядових організаціях, політичних партіях і фондах [3]. Випускники надають допомогу жертвам домашнього або побутового насильства, займаються викладанням різних гуманітарних дисциплін, насамперед гендерних дисциплін. Безумовно, це далеко не увесь перелік можливостей щодо працевлаштування за вищезгаданою спеціальністю.

На жаль, в 2018 р. прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан підписав указ, який забороняє проводити гендерні дослідження у вищих навчальних закладах по всій країні. Як заявила його адміністрація, причиною стало те, що подібні дослідження відносяться до «ідеології, а не до науки» [4].

Представники правлячої в Угорщині правоцентристської коаліції, що включає до себе консервативну партію Фідес та Християнсько-демократичну партію Угорщини (ХДПУ), вже давно критиковали подібні дисципліни, що викладалися в університетах країни. Так, у 2017 р. лідер молоді ХДПУ Лоринца Нача назвав гендерні дослідження у вищих навчальних закладах країни «некорисною розкішю, до того ж, руйнівною». А держсекретар ХДПУ Бенце Ретварі звернулася до

міністерства із питань людського потенціалу Угорщини із питанням, чи можуть гендерні дослідження взагалі кваліфікуватися як академічні дисципліни [2].

Поки що на сьогодні курси, які присвячені гендерній тематиці, викладаються у 2-х вищих навчальних закладах Угорщини – Центрально-Європейському університеті (ЦЄУ) та Будапештському університеті ім. Лоранца Етвьоша (ELTE) [5]. Слід зазначити про те, що Центрально-Європейський університет – приватний вищий навчальний заклад, а Будапештський університет ім. Лоранца Етвьоша – державний.

Минулого року в ЦЄУ в рамках двоохрічної програми по цій спеціальності навчалися 44 студента, в ELTE – 18. У цих університетах є спеціальність *gender studies* [5]. У Центрально-Європейському університеті заявляють про те, що конкурс був 9 людей на місце. Андреа Петьо, викладач вищезгаданого університету зазначила про те, що «до нас приїжджають із інших європейських університетів про програмі обміну «Еразмус». Якщо влада дійсно закрие гендерні дослідження, то це призведе до колапсу програм обміну, що фінансується Євросоюзом. В Угорщині такі курси читаються в 2-х вищих навчальних закладах. Один державний, інший приватний. Якщо Будапешт припинить бюджетне фінансування, то заборона буде стосуватися лише державного. Проте, якщо уряд відкликає акредитації, то дослідження слід буде закрити в двох університетах» [1].

Центрально-Європейський університет Будапешту, який є одним із двох угорських університетів, що пропонують дипломи з гендерних досліджень, засудив це рішення, назвав його «серйозним порушенням академічної свободи і автономії університету» [4].

«Нас дуже турбує намір щодо закриття навчального курсу, присвяченого вивченню соціальних відносин між чоловіками і жінками, проблемам гендерної нерівності, сімейних відносин і демографії», – заявив агентству Reuters декан факультету суспільних наук Будапештського університету Габор Юхас [5].

В підтримку угорських колег висловилися і європейська асоціація університетів. Вона зазначає про те, що гендерні дослідження – наукова дисципліна, що набула міжнародного визнання та швидкого розвитку, а відповідні навчальні курси отримали всі необхідні акредитації і користується інтересом у студентів. На погляд цієї асоціації така заборона – серйозна загроза академічній свободі в Угорщині і підтверджує тенденцію щодо посилення державного контролю, що розпочалися в 2014 р. із прийняттям законів, що обмежують автономію угорських університетів [5].

На погляд соціолога і політика, колишнього міністра освіти Угорщини (в1996-98 і 2002-06 р.) Балінта Мадьяра «насамперед слід подивитися на цю ситуацію з правової точки зору. Дії влади суперечать Конституції. Навчальні курси *gender studies* два роки тому пройшли всі необхідні експертизи і були включені до програми двох університетів – ЦЄУ та ELTE. За законом влада може припинити фінансування освітніх програм, які не вважаються корисними. Проте заборона – це пряме порушення

принципу автономії вищих навчальних закладів, а також свободи слова і свободи в отриманні освіти, закріплених конституційно» [5].

Заборона фактично закриє двохрічну магістерську програму Центрально-Європейського університету з гендерних досліджень, по якій щорічно навчаються приблизно 20 студентів з інших країн, проте студентам, які почали вивчення цього курсу, дозволили пройти його до завершення. До речі, дослідження такого типу були запровадженні в програму майже 20 років тому [4].

Згідно з іншими даними, цифра студентів, які навчаються за гендерними дисциплінами, ще значно менша. Так, видання Hungarian Free Press повідомляє про те, що в 2018 р. на вивчення гендерних наук прийшло лише 13 людей в двох угорських вищих навчальних закладах [2]. Отже, серед причин прийняття рішення уряду Угорщини щодо скасування гендерних наук називається також економічна недоцільність їх вивчення .

Нагадаємо, що в 2017 р. Центрально-Європейський університет, який був заснований ліберальним мільярдером Джорджем Соросом, вже зіштовхнувся із втручанням уряду в їх діяльність. Тоді був прийнятий закон про те, що всі акредитовані недержавні університети з іноземним фінансуванням зобов'язані мати філіали в країні, яка контролює основну частину бюджету [4].

Таким чином, сучасна Угорщина обрала курс на ліквідацію гендерних дисциплін в університетах країни, причому у найближчі роки це має бути виконано. Таке рішення прийняв уряд Угорщини на чолі з Віктором Орбаном.

Список використаної літератури:

1. Барсуков П. «Социальный гендер» – лженаука [Електронний ресурс] / П. Барсуков. – Режим доступу: ru.euronews.com.
2. В университетах Венгрии будет оменено изучение гендерных наук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: sedmitza.ru.
3. Гуляева Л. Все, что необходимо знать о гендерных исследованиях [Електронний ресурс] / Л. Гуляева [Електронний ресурс]. – Режим доступу: studyqa.com.
4. Премьер-министр Венгрии запретил проводить гендерные исследования [Електронний ресурс]. – Режим доступу: wonderrine.come.life.new.
5. Шимов Я. Орбан и гендерный вопрос... [Електронний ресурс] / Я. Шимов. – Режим доступу: <https://www.svoboda.org>.

Ключові слова: гендер, гендерна освіта, гендерні дослідження, університет, Угорщина.

Ключевые слова: гендер, гендерное обучение, гендерные исследования, университет, Венгрия.

Key words: gender, gender training, gender studies, university, Hungary.